

Az új hidegháború kérdéséről

On the Issue of the New Cold War

Kusai Sándor Zoltán

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2021.2.1

Összefoglaló: A tanulmány először munkadefiníciót fogalmaz meg a hidegháború fogalmára vonatkozóan. Összegezi e történelmi jelenség fő jellemzőit, felvázolja az egyes korokban kimutatható hasonlóságait és eltéréseit. Elemzi a meghatározó aktuális nemzetközi folyamatokat és trendeket, és megállapítja, hogy az új hidegháború már megkezdődött, és gyakorlatilag az első szakaszában tart. Számba veszi a második hidegháború fő- és mellékszereplőinek (az Amerikai Egyesült Államoknak és más nyugati hatalmaknak, valamint Kínának és Oroszországnak) a motivációit, törekvéseit és viselkedését, valamint áttekinti a kibontakozó küzdelem legfontosabb tartalmi frontvonalait és földrajzi hadszíntereit. Végül arra a következtetésre jut, hogy a főszereplők szándéka a küzdelem végigvitele, így a második hidegháború a következő történelmi időszak meghatározó nemzetközi tényezője marad. A szerző az új hidegháború további alapos elemzését és a vele kapcsolatos elmélyült szakmai viták indítását javasolja.

Kulcsszavak: hidegháború, Egyesült Államok, Európa, Kína, Oroszország

Abstract: *The paper offers a working definition for the category of Cold War. It summarises the main characteristics of Cold War as a historic phenomenon, outlines its similarities and differences in particular historic periods. It analyses the most important current international processes and trends, and states that the new Cold War has already begun, and it is practically in its opening phase now. It specifies the main and secondary actors of Cold War II (the USA, other Western powers as well as China and Russia), their motivations, aspirations and behaviour; and reviews the major substantive frontlines and geographical battlefields of the unfolding struggle. Finally, it concludes that Cold War II will remain the main international factor of the next historical period. It suggests continued substantive analysis of Cold War II, and proposes further deep professional discussions on that topic.*

Keywords: *Cold War, United States, Europe, China, Russia*

Bevezetés: az új hidegháború kérdésének felmerülése

A nemzetközi folyamatokkal foglalkozó tudományos és szakpolitikai irodalom, illetve a közvéleményt formáló média jelentős része egyre többen tárgyalja azt a kérdést, hogy a vezető nagyhatalmak fokozódó globális egymásnak feszülése milyen jellegű, és egy újabb hidegháborúként értelmezhető-e. A szakértői helyzetértékeléseket és előrejelzéseket a sokszínűség jellemzi, amelynek a két szélső véleményét az új hidegháború tényének az elfogadása, illetve tagadása adja (Dupont, 2020; Fishman, 2020; Christensen, 2021; Larison, 2021; Haass és Kupchan, 2021; Zakaria, 2021). Még a globális folyamatok iránt általában kevés érzékenységet mutató magyar nyelvű publicisztikákban is több aggodalom fogalmazódik meg egy új hidegháború és annak Magyarországra vonatkozó esetleges hatásai kapcsán (Hegyi, 2021a; Hegyi, 2021b; Lehoczki, 2021; Lóránt, 2021; Guetta, 2021; Kusai, 2021; Gyarmati, 2021). A politikusok, külpolitikai irányítók, vezető diplomaták egyelőre kerülnek a helyzet hidegháborúvá nyilvánítását, de veszélyként mind gyakrabban emlegetik (Ni, 2021; Munk, 2021; REV, 2021a; REV, 2021b). A közkapcsolati diplomácia szabályai szerint ez természetes, hiszen az előző hidegháború összességében nem hagyott jó emlékeket a közvéleményben, ezért azt fel kell készíteni egy újnak az elfogadására.

A hidegháború kérdése szakmai szempontból egyszerre elméleti és gyakorlati jellegű, amely kiterjed a kül-, a biztonság- és a külgazdaság-politikára, az ideológiára és minden más szférára. Elvégre a történelmileg példátlanul globalizált világunkban a nemzetközi környezet minden ország és csoportosulásaik – a nagyhatalmak, a közepes és a kis országok, integrációs szervezetek, katonai szövetségek és globális szervezetek – számára meghatározó egzisztenciális tényező.

E tanulmányban ezért e probléma néhány tényezőjére és összefüggésére kívánom felhívni a figyelmet – elméleti és gyakorlati aspektusból egyaránt –, elsősorban az elsődleges forrásokra, eredeti politikai dokumentumokra támaszkodó elemzés révén.

A hidegháború lehetséges munkadefiníciója

Mint a legtöbb esetben, az eltérő megközelítések, értékelések és viták egyik fő elméleti és módszertani forrása e kérdésben is az, hogy a hidegháborúnak nincs általánosan elfogadott tudományos definíciója. Ez természetes következménye annak, hogy az 1990-es évektől a gyakorlati külpolitika mellett a tudomány különböző irányzatai – tartozzanak akár a „történelem végét”, akár a „civilizációk összecsapását” hirdető iskolához, akár a kettő közötti kompromisszumkísérletek bármely formájához – egyaránt egyszeri, nem ismétlődő történelmi jelenséggént kezelték az előző hidegháborút. Így kevés energiát fordítottak arra, hogy tudományos igénnyel definiálják – azaz a múlt axiomatikus elemeként kezelték. Ezért az elemzés kereteinek, értelmezési tartományának a meghatározása érdekében itt egy munkadefiníciót javaslok a hidegháború fogalmára.

A hidegháború olyan totális, hosszú ideig tartó, viszonylag békés küzdelem két vagy több nagyhatalom és a szövetségeseik, szoros partnereik, illetve az őket uraló politikai-hatalmi rendszerek és rezsimek között, amely a globális dominanciáért folyik. Ez a fagyos viszony az államok belső és nemzetközi viszonyainak minden aspektusára kiterjed – a gazdaságra, a társadalomra, a szellemi szférára, az értékrendre, az ideológiára, a bel-, kül- és biztonságpolitikára, a geopolitikára, a stratégiára és a fegyverkezésre, továbbá a világrendre, a nemzetközi rendszerre, a globális és regionális kormányzásra¹ –, de nem jelent a szemben álló felek közti közvetlen, nyílt fegyveres összecsapást (világháborút). Mindkét oldal végső célja a teljes győzelem, amely az ellenfél globális nagyhatalmi pozíciójának a megszüntetését, de legalábbis a globális befolyásának a visszaszorítását, a hatalmi alárendelését és a politikai-hatalmi rezsimjének a felszámolását jelenti.

¹ A világrend, a nemzetközi rendszer és a globális kormányzás fogalmának – a hidegháborúhoz hasonlóan – nincs általánosan elfogadott tudományos definíciója. Ezért itt e fogalmakat is munkadefiníciók keretében értelmezem (Kusai 2020a).

A hidegháború csak azért nem világháború, mert a tömegpusztító fegyverek korában az utóbbi kivitelezhetetlen anélkül, hogy végkifejletként a győztes fél is ne semmisüljön meg, vagy ne szenvedjen elviselhetetlen mértékű veszteségeket. A hidegháború tehát valójában nem más, mint a vezető nagyhatalmak közötti feloldhatatlan ellentétek megoldásáért folytatott harcnak az objektív kényszerből előállt, viszonylag békés formája abban a történelmi korban, amelyben a korábban szokásos, fegyveres erővel – a 20. században világháborúval – történt megoldása ellehetetlenült. Természetesen a globális nagyhatalmak ma is keresik annak a lehetőségét, hogy visszatérjenek a feloldhatatlan ellentétek jól megszokott, háborús megoldási módjához, s felhagyjanak a hidegháború körülményes és nehézkes műfajával. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint a fegyverkezési verseny folytatódása. Valójában továbbra is azon vannak, hogy a kölcsönös tömeges megsemmisítés veszélyét meghaladják, s az ellenséget úgy győzhessék le katonailag, hogy közben ők maguk ne szenvedjenek elviselhetetlen károkat. Ezért könnyen meglehet, hogy a hidegháborúk kora végül is csak egy történelmi epizód lesz a világháborúk két nagy korszaka között.

A hidegháború fogalmi értelmezésének jelentősége és problémái

A nemzeti érdekek ütközése miatt az államok a történelem során mindig is folytattak a hidegháborúhoz hasonló jellegű küzdelmeket. Azok azonban a legtöbb esetben mindössze a hatalmi vetélkedésük háborúban kulmináló megharcolásának az előkészítései voltak. Az 1946 és 1991 közti időszakra datálható előző hidegháborút az tette minőségileg új, önmagában is definiálandó történelmi jelenséggé, hogy nem előkészítő jellegű volt, hanem maga volt a globális nagyhatalmi küzdelem.

Bár a tudomány az előző hidegháború alapos elméleti elemzésével még adós, megállapítható, hogy az egy komplex folyamat volt, amely sokféle konkrét, de egymással szorosan összefüggő formát öltött, és

kiterjedt a nemzetközi viszonyok minden szférájára. A súlyponti eleme a stratégiai-katonai szembenállás, a fegyverkezési verseny, a geopolitikai befolyás kiterjesztése, a szemben álló szövetségi rendszerek léte, illetve a regionális és helyi fegyveres konfliktusokba való nagyhatalmi beavatkozás volt. Azonban távolról sem csak ezek határozták meg, hanem más szférákban is zajlott az összeütközés. Ilyen ügyekhez tartozott a gazdasági és technológiai verseny; a kettéosztott világgazdasági szerkezet; a kétosztatú technológiai szféra; az életszínvonal, az életmód és a szociális ellátások terén folyó versengés; az intellektuális, oktatási, tudományos, kulturális szférában, valamint az értékrendek és az ideológia terén való szembenállás; a másik félnek és a belső stabilitásának a megingatására való törekvés, a belügyeikbe való beavatkozás, stb.

Az elméleti általánosítás szempontjából az a legfontosabb, hogy a hidegháború totális, komplex és átfogó jellegű történelmi jelenség, amely kiterjed minden szférára. Fő mozgatója a vezető szuperhatalmaknak a – kényszerűen viszonylag békés – reálpolitikai vetélkedése a globális dominanciáért. Ugyanakkor ennek póré beismerése rontaná az állami, össztársadalmi erő kifejtés hatékonyságát, az erkölcsi-politikai elfogadottságát, ezért a küzdelmet berendezkedési, értékrendi, ideológiai harcként tüntetik fel. Két állam berendezkedése és hivatalos értékrendje – történelmi, társadalmi, civilizációs és más okokból – soha sem teljesen azonos, így az értékrendi eltérések kétségtelenül léteznek. Azok szelektív módon történő, kiemelkedő fontosságúvá transzformálása viszont nem más, mint a hidegháborús politika egyik legfontosabb eszköze. A nyilvánvaló politikai célja a másik fél démonizálása és a szükséges saját belső társadalmi mobilizáció és erőforrás-koncentráció biztosítása a hosszú küzdelem egész idejére.

Ugyanakkor a hidegháború totalitásán belül a különböző szférák súlya eltérő és időben változó, csakúgy, mint a földrajzi hadszínterek kiterjedése és relatív fontossága. E változások megnehezítik a hidegháború felismerését, illetve annak a történelmi pillanatnak a kijelölését, amelyben a különböző szférákban és térségekből a nagyhatalmak közötti állandó és természetes vetélkedések egységes, koherens

rendszerre, azaz új minőséggé, hidegháborúvá állnak össze. A hidegháború elemzésének éppen ez az egyik legnagyobb kihívása, és azért is kulcsfontosságú, mert a hidegháború kezdetével az egész nemzetközi rendszer működése és minden állam érdekérvényesítésének a közege, feltételrendszere is minőségileg új kontextusba kerül, ami a nemzetközi viszonyok és külpolitikák fundamentális újragondolását teszi szükségessé.

Ha analógiával akarjuk megvilágítani e jelenséget, akkor a megértést legjobban az mozdítja elő, ha a világháborúkkal vonunk párhuzamot. Az eddigi két világégés sajátosságaiban jelentős eltérések mutatkoztak, de még az axiomatikus, a világháborúnak precíz tudományos definíciót nem adó gondolkodás esetén is világos, hogy a meghatározó jellemzőik alapján azonos kategóriába sorolhatók, amely a nembeli lényegüket megragadva felülemelkedik az eltéréseiken. Történelmi analógia, hogy az első világháborút mindaddig egyedi jelenségnek – az angol nyelvterületen „nagy háborúnak” – nevezték, amíg a másodiknak a kitörésével világossá nem vált, hogy a nagyhatalmi konfliktusok globális háborús megvívásának új minőségéről van szó.

Hasonló a helyzet a hidegháború esetében is. Amíg csak egy fordult elő, ez a nagyhatalmi küzdelmi forma egyedinek tűnt, s csak most, amikor újra hasonlóan totális, komplex, átfogó és globális, viszonylag békés nagyhatalmi küzdelem bontakozik ki, merül fel az a tudományos kérdés, hogy valójában nem egy új minőséggel állunk-e szemben. A válaszom erre igenlő, s ennek alapján szükségesnek tartom a világháborúk sorszámozásának (I., II.) mintájára a hidegháborúk sorszámozásának a bevezetését is.

A második hidegháború kezdete és első szakasza

A fentiek alapján külön kihívást jelent a hidegháborúk kezdetének a pontos meghatározása, illetve az alakulásuk, menetük precíz szakaszolása.

Az első hidegháború kezdetét általában 1946 tavaszához, George F. Kennan Moszkvában szolgáló amerikai diplomata február 22-i

„hosszú táviratához”, illetve Winston S. Churchill volt brit miniszterelnök március 5-i „fultoni beszédéhez” kötjük (Kennan, 1946; Churchill, 1946). E külpolitikai dokumentumok nem fókuszáltak a hidegháború fogalmára, viszont alaposan leírták a nyugati–szovjet szembenállás átfogó, komplex, totális és globális jellegét. Mindezt a nyugati szakirodalom és politika a Szovjetunió második világháborút követő agresszív kelet–közép-európai stratégiai, geopolitikai térfoglalására történt reagálásnak tekinti, s a hidegháború kezdetének ódi-umát ezzel a keleti hatalomra terheli. A terminus viszont csak jóval később nyert polgárjogot, és kezdődött meg az általános használata.

Ma is hasonló jelenséggel találkozunk. Az Amerikai Egyesült Államok 2017. december 18-án közzétett Nemzetbiztonsági stratégiája adta az első szisztematizált összefoglalást, amely leírta az amerikai–kínai (és amerikai–oroszl) szembenállás totális, átfogó, komplex és globális jellegét (*Trump White House Archives*, 2017). Ezt vitte tovább 2021. március 3-án a Joe Biden vezette kormány ideiglenes stratégiai dokumentuma is (*The White House*, 2021a). A nyugati szakirodalom és politika e megközelítést a Krím félsziget 2014-es Oroszországhoz csatolásával, de főként Kína globális nagyhatalmiságának az öntudatos meghirdetésével támasztja alá. Ez utóbbi szisztematizált, programszintű kifejtése Hszi Csin-ping kínai pártfőtitkár–államfőnek a Kínai Kommunista Párt (KKP) 2017. október 18-án kezdődött 19. kongresszusán elmondott beszédében található (Xi, 2017). Ezzel az új hidegháború elindításának ódi-uma a szakirodalomban újra a két keleti nagyhatalmat terhelheti, miközben magának a terminusnak egyelőre vitatott az alkalmazása.²

2 Az elemzés során nem hagyható figyelmen kívül, hogy napjaink világában mindenki információs – média-, tudományos és elemzői – buborékban él. A nyugati megközelítés azonban nem univerzális és kizárólagos, hiszen több információs buborék is él egymás mellett a világban. A hidegháború okainak értelmezésében is jelentősen eltérő értékelések dominálnak a nyugati, a kínai, az orosz és más szakirodalomokban. Mivel mi Magyarországon óhatatlanul is a nyugati információs buborékban élünk, e tanulmány sem szakadhat el attól, de azt szem előtt kell tartanunk, hogy egyik értelmezési közeg sem tekinthető sem elfogulatlan, sem tudományosan objektívnek, sem garantáltan helytállónak.

Az új hidegháború legátfogóbb nyugati koncepcionális felfogása az amerikai szakirodalomban mutatható ki. Az USA-ban lényegében politikai konszenzust élvező – bár magát a terminust kerülő – hidegháborús program az egyik, önmagát megnevezni nem kívánó, korábbi rangos kormányzati tisztségviselőnek az Atlantic Council által publikált tanulmányában olvasható (Anonymus, 2021). Ugyanakkor a szakmai ellenvéleményeket tükröző koncepciók is nyilvánosságra kerülnek, de azok a politikára jelenleg minimális hatást gyakorolnak (Swaine, Lee és Odell, 2021; Larison 2021).³

Az utóbbi néhány év fejleményei alapján a második hidegháború kezdete nagyjából 2018 elejére datálható, mivel a globális nagyhatalmi vetélkedés akkor indult el a szemünk láttára a totális, komplex és átfogó szisztémává válás útján, amely azóta egyre gyorsuló ütemben válik meghatározó momentummá a nemzetközi folyamatokban. Ugyanakkor az is látható, hogy az új hidegháború még csak a kezdeti, kiforrólódó szakaszában jár. Annak vagyunk a szemtanúi, hogy hogyan zajlik a két szemben álló oldalnak – egyrészt az USA vezette (Európa hatalmai, Japán és a többi angolszász ország alkotta) Nyugatnak, másrészt a Kína és Oroszország, valamint a hozzájuk kötődő államok kisebb csoportjaival fémjelzett Keletnek – az újra-, illetve megszerveződése és a hosszú távú küzdelem megvívására való alkalmassá tétele.

A gyakorlati politika szintjén e folyamat eddigi csúcspontjait az amerikai elnök 2021. június 11–16. közötti európai körútja, illetve a 2021. június 28-án elektronikus formában megtartott kínai–oroszcúcstalálkozó jelentette. A G7-, a NATO- és az USA–EU-csúcsértekezletek dokumentumai rögzítették a második hidegháború nyugati oldalának a szorosabb összefogását, körülhatárolták a szembenállási szférákat, illetve ennek logikus reakciójaként a kínai–oroszcúcstalálkozóhoz kapcsolódó dokumentum is hasonló értelmet nyert (*European Council*, 2021a; *North Atlantic Treaty Organization*,

3 Biztosra vehető, hogy a keleti nagyhatalmak szakmai köreiben és készültek hasonló átfogó tanulmányok, de a kínai és az orosz külpolitika-formálás hagyományai szerint valószínű, hogy a külön munkacsoportok által készített, a politikai döntéshozatal megalapozó koncepcionális munkák titkosak, és még évekig azok is maradnak.

2021; *European Council*, 2021b; *REV*, 2021a; *REV*, 2021b; *REV*, 2021c; Dieter, 2021; Yang és Chen, 2021; *Kremlin*, 2021).

Tekintettel arra, hogy már a kezdeti szakaszban milyen hatalmas erők lendültek mozgásba mindkét oldalon, igen kicsi az esély arra, hogy az új hidegháború néhány éven belül lezáruljon. Várhatóan ez is több szakaszból fog állni, miként az előző is, ezért a következő években kulcsfontosságú lesz az események dinamikájának a nyomon követése, a fordulatok, a keletkező szakaszhatárok felismerése és helyes értelmezése.

A második hidegháború kezdeti szakaszának legfontosabb frontvonalai és hadszínterei

Az új hidegháború egymással szoros összefüggést mutató fő tartalmi frontvonalai – szisztematikus fontossági sorrendben – az alábbiakban határozhatók meg:

1. A gazdasági és technológiai verseny, amely magában foglalja a kereskedelmi háborúkat, a befektetések nemzetbiztonsági okokra történő hivatkozással való korlátozásait, a pénzügyi szférában folyó küzdelmeket, a technológiai versengést és a gazdasági korlátozó intézkedések, szankciók rendkívül széles tárházát. Mindez a világgazdasági intézmény- és szabályrendszer, a termelési és értékláncok, valamint a globális technológiai keretek újbóli kettészakítását is kockáztatja. E versengésben mindkét oldal célja az új, digitális szakaszba lépő globalizáció fölötti kontroll megszerzése, a szemben álló oldal fejlődésének a megnehezítése, alárendelt gazdasági helyzetbe hozása. Az új hidegháborúnak – szemben az előzővel – ez a prioritásos területe, amely jórészt meghatározza a folyamatok dinamikáját. Különösen jól látható ez a felek hosszú távra szóló törvényhozása terén (Menendez, 2021; Chen és Liu, 2021).
2. A geopolitikai befolyásépítésben folyó versengés új hangsúlyként előtérbe kerülnek az elsődlegesen gazdasági és csak másodlagosan geopolitikai konzekvenciájú eszközök, köztük

kiemelten a kínai Övezet és Út Kezdeményezés (*Belt and Road Initiative*, BRI), illetve a nyugati reagálásként elindított ellenprojektek, s főként a G7 országok Építsünk Vissza Jobban (*Build Back Better*, B3W) kezdeményezése (Kusai, 2020b; Menendez, 2021; *European Council*, 2021a).

3. A katonai szembenállás, fegyverkezés és a nemzetbiztonság hagyományos és új tényezői felölelik a katonai és titkosszolgálati kapacitások fejlesztésének minden szektorát – a stratégiai és taktikai fegyverzetektől a kiber- és űrhaderőkön keresztül a technikai és humán hírszerzésig és a fedett akciókig. A katonai elrettentés és erőfitogtatás minden eszközének az alkalmazása jellemző: a flottatüntetésektől a szárazföldi és légierők demonstratív akcióiig, hadgyakorlataiig, sőt a szemben álló felek környezetében, illetve egyes regionális és helyi válságócokban történő konkrét fegyveres beavatkozásokig. A hibrid hadviselés és a titkosszolgálatok küzdelmeinek a folyamatos erősödésére is egyre több jel utal. A szövetségépítés, a bekerítés, feltartóztatás és visszaszorítás stratégiája, illetve az abból való kitörési törekvés újra növekvő fontosságúvá válik. Továbbra is jelentős szerep jut a hidegháború eszközeként a kemény erő (*hard power*) mutatásának és alkalmazásának, bár az az előző hidegháborúnál most hátrébb rangsorol az eszköztárban (Anonymus, 2021; Haass és Kupchan, 2021; Gyarmati, 2021).
4. A belső gazdasági, társadalmi, ideológiai és politikai stabilitás, kohézió felértékelődése, külön frontvonallá válása is zajlik. A hidegháborús főszerelők mindegyike jelentős belső kihívásokkal küzd. Az Amerikai Egyesült Államokat, Európa vezető hatalmait, Japánt, illetve Kínát és Oroszországot is sokrétegű belső ellentmondáshalmaz feszíti. Kiemelkedő kérdés, hogy miként, mennyire és mikorra sikerül a belső helyzetük stabilizálása, s így az egyes erőközpontok mekkora külső erőkifejtésre képesek. A hátszág megerősítése elvezet a belpolitikai tér dominálásának az igényéhez, amely a demokratikus országokban a rendpártiság erősödését, a véleményalkotás monopolizálására

való törekvéseket, az autoriter államokban pedig az ellenzékkel szembeni kemény fellépést vonja maga után. Így a hidegháborús küzdelem egyik természetes frontja az ellenoldal belső folyamatainak a befolyásolása, amelyet a nagyhatalmak teljes erejükkel végeznek (REV, 2021a; REV, 2021c).

5. A puha erő (*soft power*), az intellektuális, szellemi, média- és ideológiai befolyásépítés, illetve konfrontáció a második hidegháború jelentős frontvonala, amely szorosan összefügg a belpolitikai, ideológiai küzdelmekkel és tendenciákkal is. Az új hidegháború egyik első jelentős nyugati intellektuális aktusa is a szellemi-ideológiai konfrontáció szférájára jutott (Benner, Gaspers, Ohlberg, Poggetti és Shi-Kupfer, 2018).⁴
6. A globális erőviszonyok, a világrend, a nemzetközi rendszer és a globális kormányzás tekintetében a kibontakozó új hidegháború nem más, mint az „Amerika vezette, szabályokon alapuló, liberális világrend”, a „*Pax Americana*”, az unipoláris amerikai dominancia – a 2008–2009-es világgazdasági válságtól kezdve felszínre törő és a 2020–2021-es koronavírus-világjárvány által felerősített – súlyos, rendszerszintű válságának a következménye. Mindez mára a stratégiai, biztonsági szférában a globális intézményrendszer súlyos diszfunkcióihoz, szinte teljes paralíziséhez, a globális problémák (járványkezelés, klímaváltozás, a szegénység felszámolása stb.) terén pedig súlyos hatékonyságvesztéséhez vezetett. Nemzetközi vonatkozásban a második hidegháború olyan globális nagyhatalmi küzdelem, amely hosszú távon a jelenlegi világrend teljes összeomlását eredményezheti, egy új világháború előszobájává válhat, illetve akár elvezethet egy, a tartalmában multipoláris, a formájában pedig multilaterális új világrend kialakulásához is (Fishman, 2020; Gyarmati, 2021; Kusai, 2020a; Swaine, Lee és Odell, 2021).

4 Ez közvetlenül kihat a nemzetközi viszonyok tudományos elemzésére, a többi nagyhatalommal foglalkozó kutatásokra és kutatókra is, amennyiben a nyugati oldalon visszatér a mccarthyizmus, a keleti oldalon pedig kiteljesedik a kormányzati és pártkontroll. Mindkét jelenség az objektív, a propagandisztikus kirohanásoktól mentes kutatómunka növekvő gátjaként tűnik fel.

Az új hidegháború földrajzi hadszínterei eltérő fontossági sorrendet, új szerkezetet és – jórészt a gazdasági globalizáció miatt – sokkal szorosabb összekapcsolódásokat mutatnak, mint az előző idején:

1. A főhadszíntérré az Indo-csendes-óceáni nagytérség lépett elő, ahol a hidegháború főszereplői, azaz az Egyesült Államok (és ázsiai szövetségesei), illetve Kína – és másodlagosan Oroszország – közvetlenül ütköznek.
2. A legfontosabb mellékhadszíntérként szorosan követi a főhadszínteret az észak-atlanti-eurázsiai nagytérség, ahol az USA és európai szövetségesei Oroszországgal közvetlenül, Kínával pedig áttételesen állnak szemben.

További mellékhadszínterek:

3. a Közel- és Közép-Kelet;
4. Afrika;
5. Latin-Amerika;
6. az Arktisz;
7. az Antarktisz; illetve egyre inkább
8. a világűr és
9. új, virtuális hadszíntérként a kibertér is.

A hadszínterek fontossági sorrendje összhangot mutat a tartalmi frontvonalak súlypontjainak az eltolódásával, és tükrözi azt, hogy az USA vezette nyugati erőcentrum ma Kínában látja a fő rendszerszintű ellenfelet, kihívót, amely az össznemzeti gazdasági, technológiai potenciálja mellett stratégiai és geopolitikai tekintetben is számottevő erőt képvisel, továbbá ideológiai-politikai és világrendi szempontból is alternatív nagyhatalomnak tételezi magát. A Nyugat Oroszországot viszont nukleáris szuperhatalomként leginkább a stratégiai-katonai és a geopolitikai szférában tekinti jelentős ellenfélnek.

A második hidegháború strukturális jellemzői jól mutatják, hogy a lényegét tekintve azonos fogalmi kategóriába tartozik az első hidegháborúval, de több aspektusban is jól elkülönülő sajátosságokat mutat.

Következtetések, dilemmák és kérdések

A 2018 óta eltelt szűk három év alatt nagyjából kirajzolódtak a második hidegháború fő paraméterei, és egyértelműen beléptünk annak a kezdeti szakaszába. Ugyanakkor felszínre kerültek olyan stratégiai súlyú dilemmák is, amelyek megoldása még sokat módosíthat a lefolyásán.

Az már nyilvánvaló, hogy a meghatározó amerikai politikai körökben konszenzus alakult ki a globális dominancia bármilyen áron való megőrzésének, illetve visszaszerzésének a szükségességéről. Egyetértés van abban is, hogy a fő rendszerszintű ellenfél Kína, a másik geopolitikai ellenfél pedig Oroszország. Donald Trump és Joe Biden kormányának a fő célkitűzéseiben nincsenek alapvető eltérések, a hidegháború megvívásának a módjában viszont számos különbség mutatkozik. A Biden-kormány, elődjétől eltérően, nem unilateralista alapon, hanem a nyugati nagyhatalmi szövetséget a saját vezetése alatt újraszervezve, az amerikai kivételesség elvi alapjain kívánja az új hidegháborút megvívni.

Kiderült, hogy Kína nem szándékozik feladni sem a saját, unikalizmuson alapuló berendezkedését, sem a világrend átalakítását célzó, alternatív globális nagyhatalmi programját. Oroszország sem mutat hajlandóságot a rendszerszintű belső átalakulásra és a nagyhatalmisága feladására.

Ezzel kialakult a második hidegháború két markánsan szemben álló pólusa: az USA vezette nyugati nagyhatalmi kör az egyik oldalon, illetve Kína és Oroszország valamilyen formájú konfigurációja a másikon. Mivel a két fél értékrendje és érdekei valószínűtlenül tesznek minden lényeges kompromisszumot, azzal kell számolni, hogy az új hidegháború tartósan velünk marad, és a következő időszak meghatározó nemzetközi tényezője lesz.

A gazdasági globalizáció és a társadalmi globalizmus, a kölcsönös függőségek hálójának mai szintjén kérdéses azonban, hogy e szálak drasztikus szétszaggatása kivitelezhető-e egyáltalán, illetve milyen mértékű károkat okozna a szemben álló oldalaknak, és a

negatív következményei társadalmilag és belpolitikailag elviselhetők maradnának-e számukra. Különösen erős dilemmákat jelent ez Amerika európai és ázsiai nagy-, közép- és kishatalmi szövetségeseinek. Az európaiak számára a nyugati szövetségi rendszer szorosabbra vonásának a mértéke ugyancsak problémás, mivel az az óhajtott európai stratégiai autonómia további szűkülését vetíti előre. Ezeket az aggályokat az a kérdés is növeli, hogy egy értelemszerűen hosszú távú hidegháború kezdetén, az erős amerikai belpolitikai megosztottság körülményei között mennyire lesz tartós, több választási cikluson átívelő a Biden-kormány jelenlegi taktikai irányvonala.

Eközben a másik térfélen is markáns dilemmák sora vetődik fel. A legnagyobb közülük az, hogy a nyugati nyomás által a „háttukat egymásnak vető stratégiai partnerségbe” szorított Kína és Oroszország általános stratégiai érdekközössége mennyire és meddig képes felülrírni a meglévő partikuláris érdekeltéréseiket, azaz milyen konkrét konfigurációt tud a két hatalom kialakítani egymással (*Global Times*, 2021). Felmerül a kölcsönös bizalom kérdése is, hiszen – történelmi okokból – a kínai gazdasági és politikai elitben számottevőek az Amerika-barát, az oroszban pedig az Európa-barát attitűdök, amelyek mögött jelentős konkrét gazdasági érdekeltségek is meghúzódnak. Egyelőre nem látszik jele annak, hogy a Biden–Putyin-csúcstalálkozón amerikai részről komoly alkuajánlat merült volna fel a kínai–orosz tengely megbontása céljából, de a későbbiekben ilyesmit egyik keleti nagyhatalom vonatkozásában sem lehet teljesen kizárni. Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy ez utóbbiaknak hosszú távon csak közösen van esélyük az új hidegháborúban, hiszen az egyikük teljes veresége, ki-esése vagy netán pálfordulása esetén a másik képtelen lenne szembe szállni az Amerika vezette Nyugat egyesített, koncentrált nyomásával.

A nyugati érdek-, érték-, integrációs és szövetségi körbe tartozó kisebb európai államok – köztük Magyarország – számára a második hidegháború kezdeti szakasza teljesen új globális és regionális helyzetet teremt. Nemzeti érdekeik érvényesítése, az új külső közegben való sikeres navigálás számos stratégiai és taktikai kérdést vet fel, amelyek alapos tanulmányozást és mérlegelést érdemelnek. Egyrészt elemezni

és értelmezni kell a hidegháborúnak mint specifikus történelmi jelenségnek a törvényszerűségeit, dinamikáját; másrészt szükség van arra, hogy naprakészen kövessék és objektíven, realistán, az ideológiai torzításoktól, szólamoktól mentesen értékeljék a kibontakozóban lévő második hidegháború minden rezdülését és fejleményét, ami segíti a külpolitikai mozgástér felmérését és kihasználását. De nélkülözhetetlen az is, hogy az említett kérdésekről komoly szakmai vitákat folytassanak.

Irodalomjegyzék

- Anonymus (2021). The Longer Telegram: Toward a New American China Strategy. *Atlantic Council, Strategic Papers, January, 2021*. A letöltés ideje: 2021. június 17. <https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2021/01/The-Longer-Telegram-Toward-A-New-American-China-Strategy.pdf>.
- Benner, Thorsten, Gaspers, John, Ohlberg, Mareike, Poggetti, Lucrezia és Shi-Kupfer, Kristin (2018). Authoritarian Advance. Responding to China's Growing Political Influence in Europe. *GPPI-MERICS Report*. A letöltés ideje: 2021. június 17. https://merics.org/sites/default/files/2020-04/GPPI_MERICS_Authoritarian_Advance_2018_1.pdf.
- Chen Qingqing és Liu Xin (2021). China's Newly Passed Anti-Foreign Sanctions Law to Bring Deterrent Effect Against Western Hegemony. *Global Times*. A letöltés ideje: 2021. június 17. <https://www.globaltimes.cn/page/202106/1225911.shtml>.
- Christensen, Thomas J. (2021). There Will Not Be a New Cold War. The Limits of U.S.-Chinese Competition. *Foreign Affairs*. A letöltés ideje: 2021. június 17. <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2021-03-24/there-will-not-be-new-cold-war>.
- Churchill, Winston S. (1946). The Sinews of Peace ('Iron Curtain Speech'). *International Churchill Society*. A letöltés ideje: <https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1946-1963-elder-statesman/the-sinews-of-peace/>.
- Dieter, Heribert (2021). First Summit of the Anti-China Coalition. Cornwall G7 Highlights BRICS Weakness. *Stiftung Wissenschaft und Politik, German Institute for International and Security Affairs*. A letöltés ideje:

2021. június 17. https://www.swp-berlin.org/publications/products/comments/2021C36_G7_Summit_Cornwall.pdf.
- Dupont, Alan (2020). The US–China Cold War Has Already Started. *The Diplomat*. A letöltés ideje: 2021. június 17. <https://thediplomat.com/2020/07/the-us-china-cold-war-has-already-started/>.
- European Council (2021a). Carbis Bay G7 Summit Communiqué: Our Shared Agenda for Global Action to Build Back Better. A letöltés ideje: 2021. június 17. <https://www.consilium.europa.eu/media/50361/carbis-bay-g7-summit-communiqué.pdf>.
- European Council (2021b). EU–US Summit Statement Towards a Renewed Transatlantic Partnership. A letöltés ideje: 2021. június 17. <https://www.consilium.europa.eu/media/50443/eu-us-summit-joint-statement-15-june-final-final.pdf>.
- Fishman, Edward (2020). The World Order Is Dead. Here's How to Build a New One for a Post–Coronavirus Era. *Politico*. A letöltés ideje: 2021. június 17. <https://www.politico.com/news/magazine/2020/05/03/the-post-coronavirus-world-order-230042>.
- Global Times (2021). China–Russia Ties Assure Global Strategic Balance. A letöltés ideje: 2021. június 17. <https://www.globaltimes.cn/page/202105/1224483.shtml>.
- Guetta, Bernard (2021). Kínával, Erdogannal és Putyinnal szemben alakul a közös európai külpolitika. *Magyar Narancs*. A letöltés ideje: 2021. június 17. <https://magyarnarancs.hu/publicisztika/kinaval-erdogannal-es-putyinnal-szemben-alakul-a-kozos-europai-kulpolitika-238244>.
- Gyarmati István (2021). Jó lenne háború nélkül túl lenni a XXI. század legnagyobb kihívásán. *Heti Világgazdaság*. A letöltés ideje: 2021. június 17. https://hvg.hu/360/20210616_Gyarmati_Istvan_Kina_Oroszorszag_Nyugat.
- Haass, Richard N. és Kupchan, Charles A. (2021). The New Concert of Powers. How to Prevent Catastrophe and Promote Stability in a Multipolar World. *Foreign Affairs*. A letöltés ideje: 2021. június 127. <https://www.foreignaffairs.com/articles/world/2021-03-23/new-concert-powers>.
- Hegyí Gyula (2021a). A Nyugat elképesztő hibát vét, ha szorosabb szövetségbe kényszeríti Oroszországot és Kínát. *Azonnali*. A letöltés ideje: 2021. június 17. https://azonnali.hu/cikk/20210325_a-nyugat-elkepeszto-hibat-vet-ha-szorosabb-szovetsegbe-kenyszeriti-oroszorszagot-es-kinat.

- Hegyí Gyula (2021b). Ne hagyjuk, hogy belerángassanak minket az új hidegháborúba! *Azonnali*. A letöltés ideje: 2021. június 17. https://azonnali.hu/cikk/20210608_ne-hagyjuk-hogy-belerangassanak-minket-az-uj-hideghaboruba.
- Kennan, George F. (1946). 'Long Telegram'. *Wilson Center, Digital Archive*. A letöltés ideje: 2021. június 17. <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/116178.pdf>.
- Kremlin* (2021). Joint Statement of the Russian Federation and the People's Republic of China on the Twentieth Anniversary of the Treaty of Good Neighbourliness and Friendly Cooperation between the Russian Federation and the People's Republic of China. 28 June 2021. A letöltés ideje: 2021. június 29. <http://static.kremlin.ru/media/events/files/en/Bo3RF3JzGDvMAPjHBQAUsemVPWTEvb3c.pdf>.
- Kusai Sándor (2021). Hogyan lett az új hidegháborúból globális vakcinaháború? *Index*. A letöltés ideje: 2021. június 17. <https://index.hu/velemen/2021/02/20/hogyan-lett-az-uj-hideghaborubol-globalis-vakcina-haboru-/>.
- Kusai Sándor Zoltán (2020a). Kína részvételének sajátosságai és ellentmondásai a világkormányzás átalakulásában. In P. Szabó Sándor és Horváthné Varga Polyák Csilla (szerk.), *Lehetőségek és kihívások a magyar–kínai kapcsolatok területén* (63–76. o.). A letöltés ideje: 2021. június 17. https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/16046/web_PDF_Lehetosegek_kihivasok_magyar_kinai_kapcsolatok.pdf?sequence=1.
- Kusai Sándor Zoltán (2020b). Kína Új Selyemút Kezdeményezése és kezelésének kihívásai. In Ágh Attila és Káncz Csaba (szerk.), *Változó világrend. A bizonytalanság kora a nemzetközi politikában* (203–223. o.).
- Larison, Daniel (2021). 'The Longer Telegram' Is a Recipe for Costly Failure. *The American Conservative*. A letöltés ideje: 2021. június 17. <https://www.theamericanconservative.com/state-of-the-union/the-longer-telegram-is-a-recipe-for-costly-failure/>.
- Lehoczki Noémi (2021). Az új hidegháború – Kapitalizmus kínai karakterekkel. *Mérce*. A letöltés ideje: 2021. június 17. <https://merce.hu/2021/01/08/az-uj-hideghaboru-kapitalizmus-kinai-karakterekkel/>.
- Lóránt Károly (2021). Kínai álom. *Magyar Hírlap*. A letöltés ideje: 2021. június 17. <https://www.magyarhirlap.hu/velemen/20210531-kinai-alom>.

- Menendez, Robert (2021). A Bill to Address Issues Involving the People's Republic of China. *U.S. Senate*. A letöltés ideje: 2021. június 17. <https://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/DAV21598%20-%20Strategic%20Competition%20Act%20of%202021.pdf>.
- Munk Veronika (2021). Az amerikai külügyminiszter a Telexnek: Moszkva és Peking aktívan ássa alá a demokráciát Közép-Európában. *Telex*. A letöltés ideje: 2021. június 17. <https://telex.hu/kulfold/2021/04/29/amerikai-kulugyminiszter-a-telexnek-moszkva-es-pekings-aktivan-assa-ala-a-demokraciat-kozep-europaban>.
- Ni, Vincent (2021). Failure to Improve US-China Relations 'Risks Cold War', Warns Kissinger. *The Guardian*. A letöltés ideje: 2021. június 17. <https://www.theguardian.com/us-news/2021/may/01/us-china-doomsday-threat-ramped-up-by-hi-tech-advances-says-kissinger>.
- North Atlantic Treaty Organization* (2021). Brussels Summit Communiqué. A letöltés ideje: 2021. június 17. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm.
- REV (2021a). Joe Biden Press Conference Transcript after Meeting with Putin. A letöltés ideje: 2021. június 17. <https://www.rev.com/blog/transcripts/joe-biden-press-conference-transcript-after-meeting-with-putin>.
- REV (2021b). Joe Biden Speaks to Press before Leaving Geneva Transcript. A letöltés ideje: 2021. június 17. <https://www.rev.com/blog/transcripts/joe-biden-speaks-to-press-before-leaving-geneva-transcript>.
- REV (2021c). Vladimir Putin Press Conference Transcript After Meeting with Biden in Geneva. A letöltés ideje: 2021. június 17. <https://www.rev.com/blog/transcripts/russian-president-vladimir-putin-press-conference-transcript-after-meeting-with-biden-english-translation>.
- Swaine, Michael D., Lee, Jessica J. és Odell, Rachel E. (2021). Toward an Inclusive & Balanced Regional Order. A New U.S. Strategy in East Asia. *Quincy Institute for Responsible Statecraft*. *Quincy Paper No. 5*. A letöltés ideje: 2021. június 17. <https://quincyinst.org/wp-content/uploads/2021/02/A-New-U.S.-Strategy-in-East-Asia.pdf>.
- The White House* (2021a). Interim National Security Strategic Guidance. March, 2021. A letöltés ideje: 2021. június 17. <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2021/03/NSC-1v2.pdf>.

- The White House* (2021b). Remarks by President Biden in Address to a Joint Session of Congress. A letöltés ideje: 2021. június 17. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/04/29/remarks-by-president-biden-in-address-to-a-joint-session-of-congress/>.
- Trump White House Archives* (2017). National Security Strategy of the United States of America. A letöltés ideje: 2021. június 17. <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>.
- Xi Jinping (2017). Secure a Decisive Victory in Building a Moderately Prosperous Society in All Respects and Strive for the Great Success of Socialism with Chinese Characteristics for a New Era. *Xinhuanet*. A letöltés ideje: 2021. június 17. http://www.xinhuanet.com/english/download/Xi_Jinping's_report_at_19th_CPC_National_Congress.pdf.
- Xi Jinping (2018). *The Governance of China II*. Beijing: Foreign Languages Press.
- Yang Sheng és Chen Qingqing (2021). China, Russia Eye Fixing 'Global Disorder' Amid US Withdrawal. *Global Times*. A letöltés ideje: 2021. június 17. <https://www.globaltimes.cn/page/202105/1224481.shtml>.
- Zakaria, Fareed (2021). Opinion: The Pentagon Is Using China As an Excuse for Huge New Budgets. *The Washington Post*. A letöltés ideje: 2021. június 17. https://www.washingtonpost.com/opinions/the-pentagon-is-using-china-as-an-excuse-for-huge-new-budgets/2021/03/18/848c8296-8824-11eb-8a8b-5cf82c3dffe4_story.html.